

11. «Про дорожній рух». Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-XII. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 31. – ст. 338 ; «Pro dorozhnii rukh». Zakon Ukrainy vid 30.06.1993 r. № 3353-KhII. // Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). – 1993. – № 31. – st. 338.

12. «Про міський електричний транспорт». Закон України від 29.06.2004 р. № 1914-IV. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. - № 51. – ст. 548 ; «Pro miskiyi elektrychnyi transport». Zakon Ukrainy vid 29.06.2004 r. № 1914-IV. // Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). – 2004. - № 51. – st. 548.

13. «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту». Постанова КМУ від 18.02.1997р. № 176. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1058.133.16&nobreak=1> ; «Pro zatverdzhennia Pravyl nadannia posluh pasazhyrskoho avtomobilnoho transportu». Postanova KМУ vid 18.02.1997r. № 176. // [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1058.133.16&nobreak=1>

14. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141 ; Konstytutsiia Ukrainy : zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St.141.

15. Кривець А.П. К вопросу о гражданском контроле в современной России как механизме взаимодействия власти и общества. Научные новости БелГУ. Серия: История. Политология. Экономика. Информатика. 2010. № 19 (90). С. 216-223 ; Krivec' A.P. K voprosu o grazhdanskom kontrole v sovremennoj Rossii kak mekhanizme vzaimodejstviya vlasti i obshchestva. Nauchnye novosti BelGU. Seriya: Istoriya. Politologiya. Ekonomika. Informatika. 2010. № 19 (90). S. 216-223.

V. V. Volik

SUBJECTS OF PUBLIC CONTROL IN URBAN TRANSPORT

The article deals with some aspects regarding the necessity of public control over the quality of services in urban transport. In particular, the current state of legal regulation of this stratum of relations in society is analyzed. Proposals for improving the efficiency of public quality control of transport services provided by subjects in the field of passenger transportation are proposed and developed.

Key words: transport, city transport, transport service, public control, citizen.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2018 р.

УДК 347.66

К. П. Гуменюк

ПЕРЕХІД ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ (СКЛАДЕНОМУ) КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА У ПОРЯДКУ ВІДУМЕРЛОЇ СПАДЩИНИ

Досліджено окремі аспекти визнання відумерлої спадщини щодо такого специфічного об'єкту як частка у статутному (складеному) капіталі господарського товариства. Виокремлені особливості цих механізмів у окремих господарських товариствах. Встановлено, що територіальна громада може виступати набувачем корпоративних прав із урахуванням обмежень, пов'язаних із дотриманням прав та інтересів інших утримувачів корпоративних прав.

Ключові слова: відумерла спадщина, частка у статутному капіталі, спадкування, територіальна громада.

Постановка проблеми. Одним із специфічних об'єктів у складі відумерлої спадщини може бути частка у господарському товаристві. Тому виникає необхідність у дослідженні природи корпоративних прав та можливості їх правонаступництва з урахуванням специфіки суб'єктного складу і правового регулювання розпорядження ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження окремих аспектів механізму спадкування різних об'єктів цивільного права, у тому числі і частки у статутному капіталі, внесли такі науковці як О.П. Печений, С.В. Солдатенко, К.О. Нечаєва, О.Є. Кухарев. Однак і досі відсутні ґрунтовні наукові напрацювання чітких механізмів здійснення цих процесів у окремих господарських товариствах.

Метою статті є з'ясування існуючих теоретико-правових проблем переходу частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства у порядку відумерлої спадщини, а також надання науково обґрунтованих пропозиції і рекомендації спрямованих на формування єдиної виваженої наукової концепції з цієї проблематики.

Виклад основного матеріалу. Право участі у господарському товаристві його учасники реалізують, насамперед, шляхом здійснення волевиявлення у питаннях, пов'язаних з діяльністю товариства. Означене право, законодавче регулювання порядку його переходу до правонаступників через спадкові правовідносини викликають багато проблем, які потребують свого дослідження для підвищення ефективності реалізації учасниками своїх корпоративних прав.

Стаття 167 Господарського кодексу України дає визначення поняття корпоративних прав [1], аналіз якого, разом з існуючими у літературі доктринальними визначеннями цього поняття, дає підстави зробити висновок, що під корпоративними правами необхідно розуміти сукупність майнових та немайнових прав, що дають можливість їх власнику бути учасником корпоративної організації та отримувати певні блага внаслідок такої участі.

Майнова участь у господарському товаристві залежить від його організаційно-правової форми. Так, у товариствах з обмеженою відповідальністю, товариствах з додатковою відповідальністю та акціонерних товариствах є статутний, а в повних та командитних товариствах – складений капітал. Підтвердження права особи на частку в статутному (складеному) капіталі господарського товариства походить із установчого акту. Відомості про корпоративні права засновників (учасників) товариства містяться у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Згідно з п. 8, 15 ч. 3 розділу V Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [2] його відомості можуть бути предметом запиту. Такі відомості можуть слугувати юридичною презумпцією про можливість входження корпоративних прав до складу відумерлої спадщини. Отже, майнові права на акцію, частку у статутному капіталі можуть стати об'єктом відумерлої спадщини.

Слід окремо наголосити на тому, що не дивлячись на єдине підґрунтя, право на частку у статутному капіталі і право на участь у товаристві виступають окремими категоріями суб'єктивних прав. Саме тому право на участь у товаристві як немайнове право до складу спадщини не включається, тоді як право на частку (пай), будучи правом майновим, може переходити до спадкоємців в межах загальної спадкової маси. Така позиція міститься і у Постанові Пленуму Верховного Суду України № 7 від 30.05.2008 р. «Про судову практику у справах про спадкування» – необхідно враховувати, що спадкується не право на участь, а право на частку у статутному

(складеному) капіталі. Доцільніше говорити, що право на частку включається до складу спадщини і переходить до спадкоємців, а право на участь до складу спадщини не включається, зі смертю спадкодавця припиняється і виникає у того, хто успадкував частку, але тільки з прийняттям останнього до товариства [3, с. 176].

Таким чином, корпоративні права виступають не об'єктом, а змістом цивільних правовідносин, а тому включатись до складу спадщини не можуть. Більше того, оскільки корпоративне правовідношення визначається в літературі як врегульоване нормами цивільного права єдине, складне, внутрішньоорганізаційне суспільне відношення майнового характеру, що виникає між юридичними особами, заснованими на засадах участі (членства), – корпорацією та її учасниками (членами) у момент набуття останніми прав участі (членства), що опосередковують процес їх майнової та немайнової участі у діяльності корпорації, то досягти правонаступництва повною мірою можливо лише у частині прав, що опосередковують майнову участь у діяльності юридичної особи [3, с. 174].

Слушною є думка О.П. Печеного про те, що хоча право на частку і виникає у спадкоємців із моменту відкриття спадщини, здійснити його вони можуть лише у межах тих правомочностей, які мають спадкоємці щодо спадщини. При цьому науковець наголошує, що коло юридично значимих дій, зокрема, правочинів, які можуть бути вчинені щодо спадщини, є вузьким та зумовлене юридичною природою спадщини (прийняття спадщини, відмова від прийняття спадщини, поділ спадщини, перерозподіл спадщини, управління спадщиною, оформлення, державна реєстрація прав на спадщину), здійснення інших загальноцивільних правочинів є неможливим. А право набути (не набути) статус учасника товариства виникає у спадкоємців з того моменту, коли припиняються спадкові відносини, тобто з моменту отримання свідоцтва про право на спадщину [3, с. 177-178].

Перелік умов відумерлості спадщини (ч. 1 ст. 1277 Цивільного Кодексу України) є вичерпним, тому лише факт прийняття спадщини за відсутності звернення до товариства із заявою про прийняття, або за відмови від прийняття до складу товариства з будь-якої ініціативи, або за наявності підстави для переходу частки у статутному капіталі до товариства (відповідно до статуту і локальних актів товариства), умови для визнання спадщини відумерлою будуть відсутні з усіма відповідними юридичними наслідками [3].

Окремо слід наголосити на тому, що перехід відумерлої спадщини до територіальної громади не є спадкуванням за своєю формою та підставами, а тому має наслідком лише виникнення права на частку у статутному капіталі юридичної особи, а не права брати участь у її складі.

Певну специфіку в контексті відумерлості спадщини мають акціонерні товариства через іншу правову природу статутного капіталу та інакші особливості обігу відповідних цінних паперів. Особливості також походять із формату управління юридичною особою такої організаційно-правової форми.

Цілком справедливо, що у разі смерті акціонера акції як об'єкти цивільних прав, що не суперечать вимогам цивільного законодавства, входять до складу спадщини та переходять до його спадкоємців. Однак якщо спадкоємці акціонера відсутні, невідомі, або не здійснюють переоформлення прав на спадщину, виникає ряд ускладнень. Так, очевидно є суттєво більша «віддаленість» акціонера від товариства, ніж, скажімо, засновника від товариства з обмеженою відповідальністю, тому правонаступництво акцій може мати наслідком тривале перебування акцій «без власника» і це, у свою чергу, може у деяких випадках суттєво ускладнити діяльність самого акціонерного товариства (відсутність кворуму тощо) [4]. В окремих випадках неприйняття спадщини

спадкоємцями протягом встановленого строку можливе через незацікавленість у господарській діяльності як такій, низьку ліквідність/дохідність акцій, необізнаність про відкриття спадщини та/або наявність спадкового майна, зокрема акцій.

Перехід акцій та/або частки у статуті підприємства в контексті універсального правонаступництва на корпоративні права має наслідком перехід усіх прав та обов'язків, зокрема участі в управлінні підприємством, до територіальної громади, що призводить до конфлікту публічних та приватних інтересів, тобто змішання сфер їх застосування.

Як зазначає С.В. Солдатенко, в питання правонаступництва щодо корпоративних прав, враховуючи специфіку суб'єктного складу відносин відумерлості спадщини, при переході прав на акції та/або частку у статуті підприємства до територіальної громади виникає два різних за своєю природою та спрямуванням правових інтереси, що розрізняються за суб'єктною ознакою: інтерес юридичної особи (приватний) та територіальної громади (публічний). Вчена слушно виводить правову природу поняття «публічні інтереси» із категорій суспільне, громадське, державне та загальне благо, відповідальність, стабільність, безпека [5, с. 14].

Отже, статутний капітал та інтереси територіальної громади апріорі формують колізію між приватним та суспільним. Оскільки така ситуація, як зазначає В.І. Теремецький, не завжди відповідає інтересам засновників юридичних осіб, якщо у статутному капіталі юридичної особи з'являється володілець в особі територіальної громади [6, с. 98]. Неминучість конфлікту інтересів потребує окремої нормативної уваги. Підтримуючи законодавчу пропозицію К.О. Нечаєвої [7, с. 79-80] щодо переходу до майнових прав юридичної особи акцій та/або частки у статуті підприємства, які входять до складу відумерлої спадщини, зазначимо, що подібна новела має бути не лише доповненням до змісту ст. 1277 ЦК України, але й так само відображена у нормах законодавчих актів, що врегульовують статус юридичних осіб, з метою дотримання балансу публічно/приватних інтересів.

Розглянемо специфіку переходу в порядку правонаступництва частки у статутному капіталі різних видів господарських товариств та кооперативів, як відумерлої спадщини.

Ч. 7 ст. 7 Закону України «Про акціонерні товариства» [8] закріплює, що переважне право акціонерів приватного товариства на придбання акцій цього товариства не поширюється на випадки переходу права власності на цінні папери цього товариства в результаті їх спадкування чи правонаступництва. Абз. 3 ч. 1 ст. 65 доповнює зазначене, що обов'язок особи, яка набула контрольний пакет акцій товариства, запропонувати всім акціонерам придбати у них прості акції товариства не поширюється на випадки набуття контрольного пакета в порядку спадкування або правонаступництва.

Ці два правила унеможливають набуття акціонерним товариством тих акцій, що увійшли до складу відумерлості спадщини, при цьому для переходу акції в порядку правонаступництва до територіальної громади відсутні нормативні перепони (ч. 2 ст. 28 Закону України «Про господарські товариства»). Навпаки такі правовідносини вкладаються у загальні засади цивільного обігу такого різновиду цінних паперів як акція.

Положеннями ст. 23 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачено, що у разі смерті або припинення учасника товариства його частка переходить до його спадкоємця чи правонаступника без згоди учасників товариства [9]. Аналізуючи наведені норми та співвідношення їх з правилами відумерлості спадщини можна дійти таких висновків. Територіальна громада як

набувач відумерлої спадщини має право заявити свої права на частку у капіталі відповідного товариства, а товариство зобов'язано задовольнити вимоги територіальної громади шляхом викупу частки капіталу у територіальній громаді. При цьому особливо слід підкреслити, що питання набуття права на акції, частку капіталу господарським товариством взагалі не передбачено законодавством. Це питання потребує особливого розгляду у межах дослідження корпоративного права [7, с.78-79].

Стосовно товариства з обмеженою відповідальністю, то у ст. 147 ЦК України передбачено, що частка у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю переходить до спадкоємця фізичної особи чи правонаступника юридичної особи – учасника товариства, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства.

Наприклад, своїм рішенням Комінтернівський районний суд Одеської області у справі № 1515/5436/12 від 28.02.2013 [10] задовольнив позовні вимоги про визнання відумерлою спадщиною майна у вигляді автозаправної станції та вирішив передати її з власності Товариства з обмеженою відповідальністю до комунальної власності Комінтернівської районної ради Одеської області внаслідок смерті єдиного засновника юридичної особи.

Певний практичний інтерес викликають перспективи правонаслідування частки у кооперативі як відумерлої спадщини. Стаття 21 Закону України «Про кооперацію» встановлює, що у разі виходу або виключення з кооперативу фізична чи юридична особа має право на одержання своєї загальної частки натурою, грошми або (за бажанням) цінними паперами відповідно до їх вартості на момент виходу, а земельної ділянки – у натурі. Строк та інші умови одержання членом кооперативу своєї загальної частки встановлюються статутом кооперативу. При цьому строк одержання зазначеної частки не може перевищувати двох років, а відлік його розпочинається з 1 січня року, що настає з моменту виходу або виключення з кооперативу. Право власності членів кооперативу – фізичних осіб на свою загальну частку успадковується [11].

З наведеного нормативного матеріалу не вбачається жодних перепон для визнання пая члена кооперативу об'єктом, що може перейти за правилом спадкування. Однак визначальним у цьому випадку є той факт, що пай може перейти виключно до фізичної особи, отже в іншому випадку пай переходить до пайового фонду кооперативу у зв'язку зі смертю фізичної особи.

При цьому при викупі пая в кооперативі він стає об'єктом права приватної власності, а тому майнові права на пай потенційно можуть входити до складу відумерлої спадщини [12, с. 35].

Не менш важливим питанням при правонаступництві, що пов'язано з визнанням спадщини відумерлою та долею частки у господарському товаристві, є питання набуття права власності на акції. Для переходу акцій до територіальної громади в порядку визнання спадщини відумерлою, територіальна громада звертається до суду з заявою про визнання акцій відумерлою спадщиною. Територіальна громада стає власницею відумерлого майна з моменту набрання рішенням суду законної сили про визнання спадкового майна відумерлим [4]. З цього моменту відповідний орган місцевого самоврядування уповноважений здійснювати дії щодо переоформлення прав на акції [4].

Висновки. Таким чином, набуття права власності на акцію дає спадкоємцю право участі у товаристві. У зв'язку з цим, загальні збори учасників акціонерного товариства, який є вищим органом товариства, повинні розглянути заяви спадкоємців, свідцтва про спадщину і прийняти рішення про включення їх до складу засновників та внести відповідні зміни до статуту. Тому у статуті товариства бажано визначати дії, які

повинно вчинити товариство у разі смерті засновника та дії по включенню до товариства його спадкоємців.

Також зазначимо, що до складу відумерлості спадщини можуть входити всі майнові права, що належали спадкоємцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися смертю спадкодавця. Корпоративні права мають свою специфіку через складну природу, що включає майнові та немайнові елементи. Територіальна громада може виступати набувачем корпоративних прав із урахуванням обмежень, пов'язаних із дотриманням прав та інтересів інших утримувачів корпоративних прав, а також ситуацій внутрішнього конфлікту приватно/публічних інтересів.

Викладене дозволяє констатувати, що питання переходу частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства у порядку відумерлої спадщини не знайшло свого однозначного вирішення як у практичному полі, так й на теоретичному рівні, що і зумовлює необхідність подальших досліджень з метою напрацювання єдиної виваженої концепції.

Список використаної літератури

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144 ; *Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 № 436-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22, st. 144.*

2. Порядок надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: наказ Міністерства юстиції України від 10.06.2016 № 1657/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0839-16/page?text=%E7%E0%F1%ED>. ; *Poriadok nadannia vidomostei z Yedynoho derzhavnoho reiestru yurydychnykh osib, fizychnykh osib-pidpryiemtsiv ta hromadskykh formuvan: nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 10.06.2016 № 1657/5. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0839-16/page?text=%E7%E0%F1%ED.*

3. Печений О. Деякі аспекти спадкування прав щодо юридичних осіб. Вісник академії правових наук України. 2012. № 4. С. 172-184 ; *Pechenyi O. Deiaki aspekty spadkuvannia prav shchodo yurydychnykh osib. Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy. 2012. № 4. S. 172-184.*

4. Рекомендації щодо визнання акцій відумерлою спадщиною. Центр комерційного права. URL: http://commerciallaw.com.ua/attachments/173_Recomendacii_shodo_vyznannya.pdf ; *Rekomendatsii shchodo vyznannia aktsii vidumerloiu spadshchyno. Tsentr komertsiinoho prava. URL: http://commerciallaw.com.ua/attachments/173_Recomendacii_shodo_vyznannya.pdf*

5. Солдатенко С.В. Правовий інтерес: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків. 2014. 19 с. ; *Soldatenko S.V. Pravovyi interes: zahalnoteoretychna kharakterystyka: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Kharkiv. 2014. 19 s.*

6. Теремецький В.І. Сучасні проблеми спадкового права України // Вісник Маріупольського державного університету Серія: Право. 2017. Вип. 14. С. 95-102 ; *Teremetskyi V.I. Suchasni problemy spadkovoho prava Ukrainy // Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu Serii: Pravo. 2017. Vyp. 14. S. 95-102.*

7. Нечаєва К.О. Відумерлість спадщини за цивільним законодавством України: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ. 2017. 204 с. ; *Nechaieva K.O. Vidumerlist spadshchynu za tsyvilnym zakonodavstvom Ukrainy: dys. ... kand. yur. nauk: 12.00.03. Ivano-Frankivsk. 2017. 204 s. ;*

8. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. Відомості Верховної Ради України. 2008. № 50-51. ст. 384 ; Pro aktsionerni tovarystva: Zakon Ukrainy vid 17.09.2008 № 514-VI. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2008. № 50-51. st. 384.

9. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> ; Pro tovarystva z obmezhenoiu ta dodatkovoiu vidpovidalnistiu: Zakon Ukrainy vid 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>

10. Рішення Комінтернівського районного суду Одеської області від 28.02.2013 у справі № 1515/5436/12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29879920> ; Rishennia Kominternivskoho raionnoho sudu Odeskoi oblasti vid 28.02.2013 u spravi № 1515/5436/12. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29879920>

11. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 5, ст. 35 ; Pro kooperatsiiu: Zakon Ukrainy vid 10.07.2003 № 1087-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2004. № 5, st. 35.

12. Нечаєва К.О. Суб'єкт прав на відумерлу спадщину. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2016. Вип. 37. Т. 2. С. 32-36 ; Nechaieva K.O. Subiekt prav na vidumerlu spadshchynu. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii Pravo. 2016. Vyp. 37. T. 2. S. 32-36.

К. Р. Gumenyuk

TRANSITION OF THE SECTIONS IN THE STATUTE (COMPOSITE) CAPITAL OF THE COMPANY IN THE ORDER OF THE ABANDONED HERITAGE

The work is directed at the research of certain aspects of the recognition of the deceased inheritance in relation to such a specific object as a share in the statutory capital of a company. The research has made it possible to distinguish the features of these mechanisms in individual company. It has been established that the territorial community may act as the acquirer of corporate rights, taking into account the restrictions related to the observance of the rights and interests of other holders of corporate rights.

Key words: *died inheritance, share in statutory capital, inheritance, territorial community.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2018 р.

УДК 349.414

А. А. Попов, Ю. О. Туз

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

У статті дано аналіз сучасного стану з мораторієм на продаж земель сільськогосподарського призначення в Україні. Досліджено існуючі законопроекти українського законодавства стосовно обігу земель сільськогосподарського призначення, а також досвід ряду зарубіжних країн у цій сфері.

Висунута пропозиція про необхідність запровадження в українське законодавство норм, що враховують особливості національно-історичного шляху розвитку країни.

Ключові слова: *мораторій; земельна реформа; право власності Українського*